CONTRIBUŢIILE SPECIALIŞTILOR ÎN ISTORIA VECHE DIN U.R.S.S. ŞI DIN ŢĂRILE DE DEMOCRAŢIE POPULARĂ LA AL XI-LEA CONGRES INTERNAŢIONAL DE ŞTIINŢE ISTORICE DE LA STOCKHOLM

DE

M. PETRESCU-DIMBOVIŢA

La şedinţele secţiei a II-a (Antichitate) din cadrul celui de al XI-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice de la Stockholm din luna august a anului 1960 s-au dezbătut probleme importante din domeniul istoriei vechi, evidenţiindu-se şi aici, ca şi la celelalte secţii, superioritatea de netăgăduit a contribuţiilor ştiinţifice ale istoricilor marxişti din U.R.S.S. şi celelalte ţări de democraţie populară faţă de tezele idealiste şi reacţionare susţinute în primul rînd de istoricii vest germani.

La această secţie contribuţia oamenilor de ştiinţă din U.R.S.S. şi ţările de democraţie populară a fost apreciată în mod unanim, cu toate încercările făcute de către unii istorici idealişti, adversari înverşunaţi ai marxism-leninismului, de a susţine teze neştiinţifice, antimarxiste, cu privire îndeosebi la modul de producţie sclavagist.

Din cele cinci rapoarte fixate mai înainte de Biroul Congresului internaţional de ştiinţe istorice, două au fost susţinute de istorici din U.R.S.S. şi R.P.R. [1])

De asemenea, opt din cele şaisprezece comunicări de la această secţie a Congresului au fost prezentate de istoricii din U.R.S.S. şi ţările de democraţie populară, după cum urmează: trei de către romîni, două de sovietici, una de polonezi, una de cehi şi una de germanii din R.D.G. [2]).

Deci, în total, la această secţie, s-au prezentat de către istoricii romîni un raport cu doi autori şi trei comunicări.

În afară de acestea, la una din şedinţe, prezidată de cunoscutul istoric englez R. Syme, a fost ales vicepreşedinte acad. prof. C. Daicoviciu din R.P.R.,

1) Vezi vol. *Rapports, II. Antiquité, XI-e Congrès International des Sciences Historiques, Stockholm, 21—28 Août 1960*, p. 98 şi urm.

2) Vezi vol. *Résumés des communications, XI-e Congrès International des Sciences Historiques, Stockholm, 21—28 Août 1960*, p. 57 şi urm., p. 69 şi p. 75 şi urm.

iar prof. V. Blavațki din U.R.S.S. a prezidat în două rînduri ședințele secției, în calitate de președinte și vicepreședinte.

În cele ce urmează vom încerca să prezentăm, pe scurt, principalele teze susținute de istoricii din țările socialiste în rapoartele și comunicările prezentate la această importantă întîlnire pe plan mondial a istoricilor care se ocupă cu antichitatea.

Astfel, prof. V. Blavațki de la Moscova, cunoscut istoric și arheolog sovietic al antichității, îndeosebi pentru regiunea de nord a Mării Negre, în raportul *Procesul dezvoltării istorice și rolul statelor antice situate la nordul Mării Negre* a dezbătut atît problema populației locale din această regiune, precum și aceea a influențelor reciproce dintre greci și autohtoni, arătînd, pe baza rezultatelor săpăturilor arheologice, că însăși cultura grecilor îndeosebi din Bosfor, a suferit o influență din partea aristocrației așa-ziselor populații barbare Autorul a scos în evidență importanța rezultatelor cercetărilor arheologice pentru reconstituirea procesului istoric al evoluției orașelor din regiunea nord-pontică, întrucît aceste centre grecești, fiind departe de metropolă, au preocupat mai puțin pe istoricii din antichitate. Îndeosebi săpăturile arheologice au procurat date importante cu privire la dezvoltarea deosebită a acestor centre grecești, mai ales din sec. IV—III î.e.n. cînd s-a accentuat deosebirile dintre Bosfor, a cărei importanță politică și economică a crescut, și celelalte orașe grecești, Olbia și Chersonesul. Săpăturile arheologice efectuate în Bosfor și celelalte centre grecești din nordul Mării Negre au permis să se precizeze stadiul de dezvoltare social-economică a acestor orașe grecești în epoca elenistică și mai tîrziu în vremea contactului cu sarmații, goții și hunii, a căror invazie a fost mai distrugătoare decît a goților. Deosebit de importante au fost și constatările învățatului sovietic cu privire la caracterele culturii grecești în nordul Pontului, cu care prilej s-a scos în evidență și aportul populațiilor din această regiune la cultura elenică. De asemenea, prezintă un deosebit interes și problema profunzimii penetrației grecești în regiunile din nordul Mării Negre, menționîndu-se în acest scop inscripția greacă de pe un vas local din sec. VII—VI î.e.n. din „horodiștea de la Nemirov“ (cca. 300 km nord de Bug), precum și unele vase grecești cu figuri negre din regiunea Kursk. Descoperirea unor oase și coarne de ren la Olbia, ca și a unui relief din epoca elenistică dintr-un atelier de toreutică de la Memfis, reprezentînd un ren alături de o femeie și doi cîini, sînt invocate ca dovezi despre legăturile cu regiunile îndepărtate ale nordului.

De asemenea, raportul *Societatea omenească la Dunărea de Jos în epoca pre- și post romană pînă la începutul migrației slave inclusiv* întocmit de acad. prof. C. Daicoviciu și prof. I. Nestor, membru corespondent al Academiei R.P.R., a stîrnit un deosebit interes prin informația amplă și documentată și felul științific de a trata problemele principale relativ atît la perioada primelor două secole înaintea cuceririi Daciei de către romani, cît și în ceea ce privește intervalul cuprins între retragerea aureliană și începutul migrației slavilor inclusiv.

Acad. C. Daicoviciu, bazîndu-se pe izvoarele arheologice (inclusiv inscripțiile) și scrise (inclusiv datele lingvistice), a prezentat răspîndirea geto-

dacilor în cele două secole înaintea cuceririi romane. spre NV şi N pînă în munţii actuali ai Slovaciei, spre V pînă la Dunărea mijlocie, spre E pînă la Nistru şi spre S pînă la Balcani.

Autorul a discutat, în lumina ultimelor cercetări, problema pătrunderii celţilor, bastarnilor şi sarmaţilor în spaţiul carpato-dunărean, respingînd ipoteza „celtizării“ culturii locale şi insistînd asupra semnificaţiei şi contribuţiei culturii bastarnilor şi sarmaţilor la dezvoltarea culturii locale.

În continuare, autorul discutînd problema localizării şi determinărilor etnice a diferitelor seminţii geto-dacice, s-a referit la tribul *Sensioi* menţionat de Ptolomeu şi corespunzător, după autor, cu *Ordessensioi, Ordessenses,* populaţie denumită astfel după rîul Ordessos (astăzi Argeş). La fel, interpretînd fragmentul 102 din Polibius, autorul a susţinut că Dromichaites a fost rege la *Ordessoi, Ordessensioi* şi nu al odrizilor *(Odrysson),* aşa cum rezultă la prima lectură din textul amintit.

În fine, după ce a amintit de contribuţia sa relativ la identificarea regelui dac Rubobostes la începutul sec. II î.e.n., menţionat în istoria universală a lui Pompeius Trogus, autorul a completat tabloul culturii materiale şi spirituale a geto-dacilor cu datele arheologice obţinute în complexul de aşezări dacice din SV Transilvaniei, grupate în jurul cetăţii de la Grădiştea Muncelului. Cu acest prilej s-a subliniat importanţa cercetărilor arheologice pentru reconstituirea gradului înalt al culturii geto-dacice din epoca lui Burebista pînă în vremea lui Decebal, precum şi caracterul incipient al statului sclavagist dac, arătîndu-se că este mult de studiat pentru lămurirea problemei noţiunii de sclavaj la aşa-zisele populaţii barbare de la marginea lumii greco-romane.

Coautorul raportului, prof. I. Nestor, bazîndu-se îndeosebi pe datele recente ale cercetărilor arheologice din ţara noastră, a accentuat asupra identificării aspectelor de cultură locală dacică (din sec. al III-lea al e.n.) atribuite complexului Poieneşti-Chilia din Moldova şi Muntenia. S-a arătat cum, pe bază arheologică, se poate deosebi acest complex de cultura nord-pontică („Cerneahov“) din Moldova, Muntenia şi Transilvania, cunoscută într-o fază tîrzie în Romînia sub numele de Sîntana.

De asemenea, autorul luînd în discuţie problema sarmatică, a păstorilor sarmaţi alani, care se menţin alături de populaţia locală, sedentară şi agricolă pînă în sec. IV e.n., a combătut părerea lui Joachim Werner, potrivit căreia alanii s-ar fi răspîndit la vest de Nipru la sfîrşitul sec. IV e.n., în vremea tulburărilor produse de huni.

Un accent deosebit s-a pus şi pe evidenţierea elementului autohton dacic, cu cimitire de incineraţie de tipul celor de la Soporul de Cîmpie, care s-a menţinut în Dacia după războiul cu romanii, sustrăgîndu-se romanizării pînă tîrziu. În afară de aceasta, s-a discutat şi problema continuării procesului de romanizare şi după retragerea aureliană, îndeosebi în a doua jumătate a sec. IV e.n., de cînd datează grupul de morminte de la Apulum, fosta capitală a provinciei Dacia Superior.

În continuare, autorul s-a preocupat de invazia hunilor şi pătrunderea în etape a gepizilor în Transilvania, căutînd să identifice fondul local autohton alături de cel gepidic. În încheiere, s-a scos în evidenţă importanţa des-

coperirilor din marea necropolă slavă de la Monteoru pentru lămurirea procesului pătrunderii timpurii a slavilor în regiunea Dunării inferioare.

În comunicările prezentate s-au adîncit unele din problemele speciale din rapoarte sau au fost prezentate aspecte din dezvoltarea social-economică și culturală a populațiilor din antichitate, în special din regiunile menționate în rapoartele respective. Astfel, acad. prof. Em. Condurachi în comunicarea *Activitatea atelierelor monetare din regiunea dunăreană, izvor al istoriei romane* a accentuat asupra importanței cercetărilor de numismatică pentru cunoașterea celor mai semnificative aspecte economice din regiunea dunăreană în epoca romană, cu începere din sec. I e.n. cînd a fost reluată activitatea atelierelor monetare ale orașelor pontice din Moesia Inferior și pînă în epoca decadenței monetare.

Prof. D. Pippidi în comunicarea *Coloniile grecești din Dobrogea în epoca elenistică* a stăruit asupra problemei teritoriilor rurale din jurul cetăților grecești, care au fost valorificate din punct de vedere economic, pentru ceea ce este esențial, prin exploatarea păturilor sărace din masa tracilor locali. În aceeași epocă s-au constatat și transformări în structura social-economică a orașelor pontice, rezultate din concentrarea bogățiilor și deplasarea centrului de greutate al activității economice spre sectorul agricol. Pauperizarea majorității cetățenilor a avut drept consecință slăbirea instituțiilor democratice și mișcări sociale, al căror ecou a fost surprins și într-o inscripție din sec. II sau I î.e.n. În general, după autor, evoluția cetăților grecești din Dobrogea în epoca elenistică nu diferă decît prin unele particularități de aceea a coloniilor grecești de pe litoralul tracic sau de pe coasta de nord a Mării Negre.

Autorul acestei dări de seamă, în comunicarea *Populații și culturi din spațiul carpato-dunărean în prima jumătate a mileniului I î.e.n.*, singura comunicare cu subiect din vremea orînduirii comunei primitive acceptată la acest congres, a prezentat stadiul inegal de dezvoltare a triburilor din spațiul carpato-dunărean în această perioadă de formare a triburilor tracice și a separării mai accentuate a ramurilor lor nordică și sudică, precum și de influență a culturii tracice locale de elementele de cultură cimeriană, scitică și greacă. În funcție de particularitățile grupelor locale din această vreme în spațiul carpato-dunărean se explică și trecerea în mod diferit la cea de a doua epocă a fierului (La Tène), mai repede în regiunea ponto-dunăreană, influențată direct sau indirect de greci și mai tîrziu în regiunea subcarpatică și restul țării.

Cu deosebit interes au fost ascultate cele două comunicări ale învățaților sovietici B. N. Arakelian de la Universitatea din Erevan, cunoscut prin studiile sale relativ la istoria veche și arheologia Armeniei, și G. A. Melikișvili de la Universitatea din Tbilissi, specialist în istoria și arheologia Urartului și a regiunilor învecinate cunoscute sub denumirea de Nairi—Urartu.

Prof. Arakelian în comunicarea *Cultura materială a Armeniei în antichitate* a încercat să definească trăsăturile caracteristice ale culturii elenistice, care era cultura aristocratică sclavagistă și a populației urbane din sec. III—I î.e.n. din Armenia, subliniind rolul important al acestei culturi,

alături de cultura locală de tradiţie orientală, în dezvoltarea culturii Armeniei antice. Cu acest prilej, autorul a accentuat asupra necesităţii definirii trăsăturilor originale ale culturii elenistice din diferitele ţări ale antichităţii, în funcţie de mediul cultural şi istoric deosebit din aceste ţări.

La rîndul său, prof. Melikişvili în comunicarea *Problemele principale ale istoriei Nairi—Urartu în lumina noilor cercetări* a insistat asupra progreselor mari realizate în ultimele decenii de savanţii sovietici în studierea limbii, istoriei şi culturii materiale ale vechiului stat Urartu şi ale regiunilor vecine, cunoscute sub denumirea de Nairi sau Nairi—Urartu. Autorul, bazîndu-se pe rezultatul cercetărilor arheologice, în special din fortificaţiile urartiene de la Teişebaini (Karmir—Blur) şi Irpuni (Arin—Berde), precum şi pe datele izvoarelor istorice şi pe analiza onomasticei, etnonimiei şi toponimiei, a încercat să lămurească compoziţia etnică a populaţiei din Nairi—Urartu, arătînd, în continuare, că din punct de vedere social, economic şi cultural, populaţiile din diferite regiuni ale acestui teritoriu au evoluat în mod deosebit în cadrul unor formaţiuni sclavagiste timpurii.

Cu interes a fost ascultată şi documentata comunicare a prof. ceh Josef Dobiaş de la Universitatea din Praga, *Teritoriul Cehoslovaciei în epoca imperiului roman*, în care autorul s-a ocupat de problema conflictului romanilor cu triburile germanice de cvazi şi marcomani, care a avut loc pe teritoriul actual al Cehoslovaciei. Se ştie că în ultima vreme oamenii de ştiinţă cehi au acordat o deosebită atenţie problemelor etnice complicate din La Tène şi epoca romană, fără ca să se ajungă în toate cazurile la un consens general. Astfel, nu s-au localizat încă marcomanii, precum şi reşedinţa şefului lor principal Marbod sau Marobud. Din acest punct de vedere, studiile lui J. Dobiaş şi E. Şimek, care şi-a consacrat toată viaţa cercetărilor relativ la germanii din opera lui Ptolemeu, sînt foarte importante. Prof. Dobiaş în comunicarea prezentată s-a referit la descoperirea recentă a unei inscripţii romane la Zana în Algeria, dedicată lui M. Valerius Maximus, care pe lîngă faptul că prezintă importanţă pentru istoria anilor 172—180, cînd au avut loc războaiele marcomane pe teritoriul actual al Cehoslovaciei, permite identificarea lui Leugaricio (Laugaricio) cu actualul **Trenčin**, despre care se face menţiunea în inscripţia romană bine cunoscută de pe stînca de la **Trenčin**.

Prof. Iza Biezunska-Malowist de la Universitatea din Varşovia în comunicarea *Rolul economic şi social al sclavajului în Egipt în sec. I şi II e.n.* a încercat să definească caracterul sclavajului şi rolul său economic în viaţa Egiptului roman, ajungînd la concluzia că sclavajul nu constituie elementul principal al vieţii economice din Egiptul roman.

În fine, prof. J. Irmscher de la Universitatea din Berlin a prezentat comunicarea *Denumirea Mării Negre la bizantini*, care nu fusese înscrisă iniţial în programul Congresului.

Acestea au fost, pe scurt, principalele teze din rapoartele şi comunicările prezentate de istoricii din ţările socialiste la secţia a doua (Antichitate) a celui de al XI-lea Congres internaţional de ştiinţe istorice de la Stockholm.

Informaţia bogată a autorilor şi interpretarea vie a fenomenelor istorice, în lumina concepţiei marxist-leniniste, au dovedit cercetătorilor istorici din

lumea întreagă superioritatea de necontestat a științei istorice marxist-leniniste.

Era de așteptat ca această interpretare nouă a fenomenelor istorice să provoace obiecții din partea istoricilor nemarxiști, în special din R.F. Germană, care au susținut teze neștiințifice cu privire la sclavajul din lumea greco-romană, cum este cazul prof. S. Lauffer de la Universitatea din München[3]).

Acesta din urmă, în raportul prezentat cu privire la sclavajul în lumea greco-romană, a contestat existența modului de producție sclavagist în societatea greco-romană, înlocuind contradicția fundamentală a societății sclavagiste, antagonismul dintre sclavi și stăpînii de sclavi, cu ideea falsă a armoniei sociale dintre sclavi și oamenii liberi. Așa se explică de ce istoricul vest-german consideră că sclavii erau tratați pe picior de egalitate în procesul muncii cu oamenii liberi. S-a mers atît de departe, încît în ceea ce privește raporturile dintre sclavi și stăpîni s-au comparat cu acelea dintre stăpîni și „servitori“, socotindu-se că termenii de *dulos* și *servus* s-au referit la început la situația de servitor și nu de sclav. Desigur că aceste teze, prin care se nega realitatea exploatării sclavilor din societatea greacă și romană, au fost combătute cu vehemență de o serie de oameni de știință din țările socialiste, printre care se numără și acad. C. Daicoviciu și prof. D. Pippidi din R.P.R., care au demonstrat netemeinicia unor astfel de teorii.

De asemenea, s-a dat riposta cuvenită din partea acad. C. Daicoviciu și acelora care au contestat sclavajul la geto-daci în vremea lui Burebista, socotind ca neștiințifică această terminologie pentru epoca respectivă din Dacia.

În afară de acestea, tot în legătură cu sclavajul, s-a obiectat, de către autorul acestei dări de seamă, istoricului american Sterling Dow că în raportul prezentat *Grecii în epoca bronzului* nu a menționat nicăieri că societatea miceniană, în plină ascensiune economică și politică, era împărțită în clase. S-a semnalat doar existența conducătorilor și supușilor, fără să se precizeze poziția socială a acestora din urmă și să se arate că alături de oameni liberi au existat și sclavi, a căror prezență este atestată îndeosebi în inscripțiile scrierii liniare B din Pylos. În legătură cu această problemă s-a obiectat autorului raportului că nu a insistat asupra importanței descifrării scrierii grecești liniare B pentru reconstituirea relațiilor sociale din societatea miceniană și minoică și a trăsăturilor lor caracteristice dn această perioadă. În continuare, s-a completat raportul cu unele date arheologice relativ la influența miceniană înspre nord, peste peninsula Balcanică, pînă pe teritoriul țării noastre și în regiunile vecine din estul și centrul Europei, ca și asupra preliminariilor continentale, europene, ale migrației egeene, reflectate în mișcările triburilor purtătoare ale civilizației cîmpurilor de urne din sudul Europei centrale, înrudită cu civilizația de tip Lausitz.

În fine, discuții vii au urmat după raportul prof. S. Mazzarino de la Universitatea din Catania, cu privire la democratizarea Imperiului roman

3) Vezi D. M. Pippidi, *Problema sclavajului greco-roman la cel de al XI-lea Congres internațional de Științe istorice*, în «Studii și Cercetări de Istorie Veche», *XII* (1961), 1, p. 76 și urm.

tîrziu. La aceste discuţii a participat şi acad. Em. Condurachi, care a combătut unele teze idealiste din raport, accentuînd asupra cauzelor economice şi sociale în explicarea fenomenelor din această vreme[4]).

În timpul liber din zilele dezbaterilor şi apoi în săptămîna rezervată excursiilor în Suedia centrală, Norvegia, Finlanda sau Danemarca, participanţii la Congres din ţările socialiste, ca şi cei din ţările capitaliste, au făcut vizite şi chiar unele cercetări în muzeele şi instituţiile de cultură din ţările nordice mai sus amintite. În ceea ce priveşte delegaţii romîni, semnatarul acestei dări de seamă a întreprins cercetări în muzeele din Stockholm, Uppsala, Göteborg, Lund şi Copenhaga, adunînd un bogat material documentar cu privire la orînduirea comunei primitive şi perioada prefeudală, îndeosebi relativ la epoca bronzului şi antichităţile germanice. Cu acest prilej a fost studiat în muzeul din Göteborg şi lotul de obiecte de bronz atribuit marii turnătorii de la Uioara din Transilvania, care a fost achiziţionat de acest muzeu la Viena după primul război mondial[5]). Impresionează în aceste muzee şi îndeosebi în muzeul din Stockholm, în ale cărui colecţii de studiu se află şi unele materiale arheologice din Romînia, marea bogăţie de piese germanice şi îndeosebi vikinge, provenind din expediţiile şi comerţul pe mare, care au adus acum 1 000 ani nobililor vikingi numeroase podoabe şi monede atît din răsăritul cît şi din nordul Europei.

---

4) Vezi Em. Condurachi, *Unele probleme ale sfîrşitului orînduirii sclavagiste în istoriografia contemporană*, în «Studii şi Cercetări de Istorie Veche», XII (1961), 1, p. 35 şi urm. şi de acelaşi, *Sfîrşitul lumii antice în lumina istoriografiei contemporane*, în «Viaţa Romînească», XIV (1961), 6, p. 90 şi urm.

5) Acest lot de obiecte de bronz, după informaţiile lui Mircea Rusu, ar proveni mai curînd din turnătoria de la Spălnaca.